

Umění a ideologie

Umění

„V nejširším smyslu nazývá se **u**-m kteréhokoliv druhu lidského tvoření a působení, k němuž potřebí jest zvláštní dovednosti a zručnosti.“¹

„Je důležitým prostředkem sebereflexe lidské existence ve světě.“²

Ideologie

„-e ž {ř} **1.** pův. nauka o ideách a jejich původu **2.** později filoz., náb., polit. a jiné ideje deformované urč. partikulárním zájmem: *státní i.; fašistická i.; komunistická i.*“³

„[...] vytvoření jedné definice ideologie je nemožné, protože propojit pozitivní a negativní přístupy zároveň nelze.“⁴

Kdo neskáče, není Čech!

Zneužití ideologie v umění bylo zpracováno mnohokrát, a je důležité toto téma připomínat. Původně ale ideologie znamenala nauka o ideách a v této práci bych se chtěla zaměřit právě na původní význam tohoto pojmu ve spojení s dnešním využitím umění.

Když se dnes zeptáme Čechů, zda jsou hrdí, že jsou Češi, mnoho z nich odpoví, že ne, příp. to ještě doplní tím, že se za to přímo stydí. Hlavním důvodem negativní odpovědi je politická situace. Ovšem politické spektrum je jen zrcadlem společnosti. A právě zde může mít umění velmi důležitou roli. Kdyby lidé měli lepší povědomí o českém umění, vedlo by to k většímu národnímu sebevědomí, což by se muselo odrazit ve společnosti i tím, jaké zástupce v politice si zvolí.

Vlastenectví se dnes u nás moc nenosí, popř. se ho chápou pravicoví extrémisté. Nezaměňujme proto, prosím, pojmy vlastenectví a nacionalismus. Pokud Češi již nějakou národní hrdost projeví, bývá to často hromadným pokřikem hesla „Kdo neskáče, není Čech“ ve spojení se sportovními výkony českých reprezentantů, jako např. po vítězství českých hokejistů na OH v Naganu. „Na rozdíl od Německa však tato událost nenastartovala novou veřejnou debatu o národě a především o národní identitě jednotlivců, i o tom, co z toho plyne pro vztah k jiným národům a jejich příslušníkům. Němci mají [...] celkem jasno jak v tom, kde byla nebezpečí starého nacionalismu, tak i v tom, do jaké míry a v jaké podobě je nové uvědomování národní identity důležité pro budoucnost Němců v globalizovaném světě a sjednocené Evropě.“⁵

Povědomí o umění s národní identitou souvisí. „Můžeme-li prokázat, že české umění má plynulou kontinuitu ne-li od Věstonické venuše, pak určitě od velkomoravských rotund a šperků po dnešek, pak stojíme jako národ sebevědomě na svém místě.“⁶ Nemusíme si vymýšlet (např. Rukopisy) ani razit pozitivistickou historiografii bez sebereflexe a kritického přístupu, protože nejde o nějakou soutěž s okolními národy o velikost umění toho či onoho, ale spíš o to, být si vědomi svého národního bohatství. Znalost národního umění, jak minulého, tak toho současného, nemá sloužit k vědomí výlučnosti nebo nadřazenosti, ale spíše k sociální identifikaci člověka, k poznání svých kořenů. To, že člověk ví, kdo je a z čeho vychází, souvisí s jeho sebevědomím, ale též s otevřeností směrem k sobě i ven. Zdravě sebevědomá společnost sestává ze zdravě sebevědomých jedinců. A taková společnost, nezakomplexovaná, nemá potřebu utlačovat jiné národy či jednotlivce.

Snad každý Čech zná obrázky Josefa Lady a mnoha z nich se líbí. Já nejsem výjimkou. Ale když se např. právě na jeho dílo podíváme z jiného úhlu pohledu, dojdeme k něčemu, co by nás asi ani nenapadlo. Totiž k tomu, že naše idylická představa části naší minulosti zobrazovaná v díle Josefa Lady může mít negativní vliv na naše národní sebevědomí – což je opak toho, co bychom od díla českého umělce očekávali. „Přetrvávající obliba jeho díla v nejširších vrstvách společnosti dokládá, že Češi se i na počátku 21. století ztotožňují s ladovskou představou národa vzešlého z malých poměrů a vesnických chaloupek.“⁷ Malé poměry a zakomplexovanost spolu často úzce souvisejí, proto je důležitý širší rozhled. „Vizuální umění (ve 20. Století vedle klasických výtvarných také velmi významné fotografie a film) se podílejí mimořádně významnou měrou na konstrukci *národního mýtu*, jenž je jedním ze zdrojů individuální národní identity.“⁸

I když se zásahy státu do umění máme neblahé zkušenosti, jistou měrou by se asi stát na podpoře a propagaci umění podílet měl, protože právě umění může být důležitým prostředkem k posílení národního sebevědomí. Hranice mezi státní podporou jakéhosi povědomí o ideji národního umění a ideologickém zneužití je velmi tenká a nebezpečná, jak jsme se o tom bohužel nejednou přesvědčili. Ale neporušování této hranice je především otázkou sebereflexe každého z nás. Pokud si toto uvědomíme, povede takové poznání k otevřenosti a toleranci, ne k opaku. Ovšem na druhou stranu pokud stát bude zastávat podobný přístup, který předvádí např. současný nejvyšší představitel našeho státu, český prezident, mj. ve vztahu k filmu, který by podle něj neměl být dotován a nárok na „život“ má jen ten film, který si na sebe dokáže vydělat, není to moc pozitivní pro budoucnost. Protože v takovém případě bude stát národní sebevědomí Čechů na základech budovaných v umění hlavně pomocí komerčních a tedy často průměrných děl. A díla s vyšší uměleckou či informační hodnotou vznikají nebudou, protože v průměrném prostředí si tato díla na sebe prostě vydělat nedokážou. A navíc to ani není jejich primární záměr.

Chtělo by se říci, že vzhledem k tomu, že Češi se ke svému národnímu umění obraceli v těžkých časech, nejsme na tom v současnosti tak špatně. Otázka, jak je to ale ve skutečnosti mě kruhem vrací k myšlence na to, jak se Češi často staví k otázce národní hrdosti. Někteří ani nevědí, na co by vlastně měli být hrdí. A v tom by umění jako takové mohlo být nápomocno.

¹ AION CS, s.r.o. a AMD, v.o.s., et al. *Ottova encyklopedie obecných vědomostí*. [Program na CD-ROM]. Ver. 1.0.0.1., Zlín: Aion CS, 1997. Sv. 26, s. 170

² KULKA, Jiří. *Psychologie umění*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2008. 2. vydání, přepracované a doplněné, s. 14

³ KRAUS, Jiří, et al. *Nový akademický slovník cizích slov*. Praha : Academia, 2005. 1. vydání., s. 335

⁴ ŠARADÍN, Pavel. *Historické proměny pojmu ideologie*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. 1. vydání, s. 80

⁵ BARTLOVÁ, Milena. *Naše, národní umění, Studie z dějin dějepisu umění*. Brno : Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal a Filozofická fakulta Masarykovy univerzity - Seminář dějin umění, 2009. 1. vydání. s. 8

⁶ BARTLOVÁ, Milena. *Naše, národní umění, Studie z dějin dějepisu umění*, s. 10

⁷ BARTLOVÁ, Milena. *Naše, národní umění, Studie z dějin dějepisu umění*, s. 15

⁸ BARTLOVÁ, Milena. *Naše, národní umění, Studie z dějin dějepisu umění*, s. 15